

УДК 711.27 711.424

Кос С.В.,
svitlana-kos@ukr.net, orcid.org/0000-0001-9568-3171,
Івано-Франківський університет Короля Данила

ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ СИЛУЕТУ СУЧАСНОГО ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА

Присвячено сприйняттю силуету сучасного Івано-Франківська із основних видових позицій.

Ключові слова: містобудування, місто, архітектура, міський ландшафт.

Вступ. Разом із розвитком міст в їх планувальній структурі появляються нові будівлі, комплекси, райони, озеленені території, які доповнюють історичне середовище та змінюють культурний міський ландшафт і силует міста.

Станиславів (з 1962р. Івано-Франківськ) був заснований в XVII столітті на рівнинній місцевості між двома річками – Бистрицею Солотвинською і Бистрицею Надвірнянською – і розвинувся із унікальної розпланувальної структури[1]. Місто – обласний центр туристичного регіону, одного із найбільш популярних в Україні. Карпати і Дністровський каньйон приваблюють туристів не тільки з України. Іноземних туристів можна зустріти на сплавах по Дністру, на рафтингу по Черемошу, в походах по Чорногірському хребту та на інших туристичних маршрутах.

Міський пейзаж сучасного Івано-Франківська, який формується природним простором, містобудівною структурою, архітектурою будинків та комплексів, має в собі основу, щоб бути привабливим не тільки для жителів міста, але і для туристів. Для гостей міста викликає зацікавлення архітектура його центральної частини – забудова колишнього середмістя, залишки фортечних укріплень, будівлі кінця XIX – першої третини XX століття, коли пануючим напрямом в архітектурі була сецесія[2]. Міська ратуша, об'єкти сакральної архітектури, житлові та громадські будівлі, забудова вулиць, центральні площі і сквери – то є та історична архітектурна і містобудівна спадщина, яка дає уявлення про давній Станиславів. Вона є своєрідним обрамленням і створює специфічну атмосферу для різноманітних заходів, що відбуваються на міських просторах.

Сьогодні в європейських містах вирізняються дві надзвичайно важливі особливості розвитку міських просторів: велика увага до їх архітектурно-мистецької складової і формування їх як місць зустрічей «вільних людей», для мистецтва, розваг, відпочинку, спілкування[3].

В краєвиді сучасного міста поєднуються пейзаж історичного міського осередку, сучасні будівлі-вставки, доміанти, озеленені території, ділянки старої і нової забудови[4]. Нові будівлі і їх поєднання із історичним осередком викликають певні емоційні переживання людини при їх сприйнятті.

Для містобудівного проектування характерним є поєднання раціонального та емоційного, тому містобудування правомірно вважається мистецтвом естетичного вдосконалення середовища. Емоційні переживання, викликані тим чи іншим містобудівним об'єктом, справедливо трактуються як естетична оцінка об'єкта[5–С.337]. Особливі позитивні емоції у мешканців міста, гостей, туристів викликає середовище середмістя. Із усіх складових міста середмістя найкраще відображає його історію, культуру та традиції. Його масштаб та пропорції забудови формують гармонійне співвідношення із оточенням та головними спорудами міста. Його мальовничість є джерелом натхнення для художників. Цінною є цілісність середмістя, і дуже важливим є питання збереження його цілісності. Вирішення цього питання ускладнюється тим, що на сьогодні середмістя історичних міст України, яких в Галичині, Волині та Поділлі зареєстровано майже 250, в тому числі середмістя Івано-Франківська, не мають статусу пам'ятки[6].

Одними з головних містобудівних компонентів міського культурного ландшафту є силуети і панорами. Болючою сьогодні є проблема спотворення історичних панорам і силуету історичного центру; «відсутність просторової гармонії у краєвиді міста пригнічує людей разом з незручностями ужиткового характеру»[7].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз міського культурного ландшафту із основних видових позицій, виявлення його характерних особливостей.

В процесі дослідження автором проводилися спостереження, які зафіксовані у графічних малюнках і фоторозгортках із основних видових позицій, аналіз графічних матеріалів, містобудівної документації та історико-архітектурний аналіз забудови.

Виклад матеріалу. Івано-Франківськ – місто рівнинне. Тільки з Вовчинецького пагорбу на північному сході і з-за Угринова на північному заході можна оглянути його панорамно. На відомому зображенні міста середини ХІХст. з Вовчинецького пагорбу – краєвиді Мацея Богуша Стенчинського "Станіславів з боку с. Вовчинців" (1848) до альбому літографій "Околиці Галичини" ("Okolice Galicyi"), хоч місто зображене далеко на задньому плані, виразно проглядається архітектурна доміанта – силует ратуші[8,9]. Сьогодні в панорамі (рис.1) – ландшафт масової багатоповерхової забудови в оточенні садибно-забудови околиць. Житлові райони, збудовані за

типовими проектами масових серій з домінантами колишніх адмінбудівель промпідприємств, доповнилися новими житловими багатоповерхівками. На початку ХХІ століття силует районів доповнили завершення храмів.

Рис.1. Панорама міста з Вовчинецького пагорбу.

Силует сучасного Івано-Франківська можна оцінити на основних шляхах в'їзду в місто, з мостів через річки і залізницю, а також з площ, скверів, з оглядового майданчика ратуші. Для туристів і гостей важливе сприйняття історичного центру і панорами, які показують, як місто розвинулось:

- погляд на середовище середмістя з центральних площ;
- погляд ззовні на колишню фортецю;
- погляд із загальнодоступних видових майданчиків.

Виправданим і зрозумілим є бажання туристів чи непересічного мешканця обійти середмістя навколо, щоб побачити міські краєвиди.

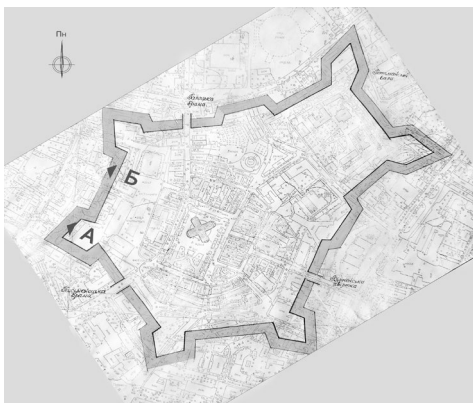

Рис.2. План фортеці на плані сучасного міста [10].

Рис.3. Фортечний провулок.

Середовище середмістя складається з ринкової площі з периметром забудови, приринкових кварталів, палацу Потоцьких, сакральних пам'яток, залишків оборонних фортифікацій, вулиць. У ХVІІІ ст. силует міста «мав вигляд контрастної і водночас гармонійної композиції, що поєднувала в собі висотні домінанти у вигляді: веж сакральних споруд, ратуші та міських брам і

квартальної дво-, триповерхової забудови»[11]. Після пожежі 1868р. на місці дерев'яної забудови були зведені кам'яниці, неодноразово перебудовувалася ратуша. Ансамблева цілісність середмістя була порушена, коли у 1943р. був зруйнований квартал у південній частині площі Ринок. Квартал між площею Ринок і майданом Шептицького сучасного вигляду набув у результаті реконструкції в ХХст.

Сьогодні в силуеті середмістя виділяються завершення ратуші, відбудованої на своєму історичному місці барокової дзвіниці і храмів: колегіального костелу Пресвятої Діви Марії (сьогодні художній музей), Вірменського костелу (сьогодні православна церква), Єзуїтського костелу (сьогодні греко-католицька катедрa).

В добу заснування і розквіту міста-фортеці в межах укріплень, особливо в центрі, забудова жорстко регламентувалася[1]. На початок робіт по реконструкції центральної частини міста 1999-2002р.р. висота будівель була не вище 4-х поверхів. На генплані 1999р. показано місця перспективної забудови, на яких в першому десятилітті ХХІ ст. виникли вставки[13]. Сьогодні тут дві 6-поверхові будівлі, які виділяються на фоні 2-4-поверховою забудови і конкурують з історичними доміантaми. Одна із них вирішена як контрастна сучасна будівля, інша закрила ратушу з вул. Галицької. В результаті «повністю втрачено первісну ідею поєднання лінійної забудови кварталів як фону та доміант у вигляді сакральних споруд та ратуші»[11].

Оскільки після ліквідації фортифікацій Станиславова на їх місці не було створено кільцеву рекреаційну зону, як у інших містах тогочасної Австрії, а з укріплень частково зберігся тільки один бастион, сьогодні уяву про межі середмістя дають вали, бастион і забудова на місці колишніх фортифікацій.

Рис.4. Вид на середмістя з південного заходу. Тут була Тисменицька брама (мал. автора).

З південного заходу в'їзд в місто здійснювався через Тисменицьку браму. Силует ратуші домінує тут сьогодні в перспективі вул.Галицької (рис.4). З півночі була Галицька брама. Межа середмістя тут знаходиться за будівлями по вул.Дністровській. Силует вулиці творять забудова кінця ХІХст., вставки кінця ХХ–початку ХХІст. на місці колишніх фортифікацій і зелені насадження

старого ринку (рис.5). Силует міста з південно-східного заболотівського передмістя закритий сьогодні зведеним в радянський період адміністративним будинком.

Рис.5. Розгортка по вул. Дністровській. Тут була Галицька брама (мал. автора).

До наших днів із фортифікацій частково зберігся тільки західний бастион. Після відкриття відреставрованого бастиону у 2012 р. він зразу став об'єктом притягання, і розгортка вулиці, особливо південно-східний фронт її забудови, є важливими в даному аспекті. Простір бастиону використовується для виставок картин, фото, скульптур. Площа на території бастиону стала місцем проведення мистецьких заходів, фестивалів, концертів; щороку традиційно в День міста тут проводиться свято ковалів. У 2016р. відкрився оновлений Фортечний провулок (рис.3). Площа, яка збирає велику кількість людей, є відкритою до огляду міської панорами (рис.2 – видова позиція А), тому актуальним є питання гармонізації даної панорами.

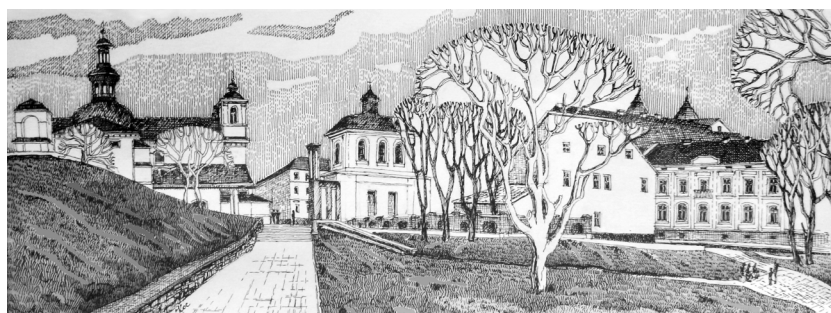

Рис.6. Середмістя з північно-західного скверу в 2002р. (мал. автора).

Зі скверів, які розпланували після демонтажу оборонних фортифікацій в ХІХст. на місці одного з південних бастионів, південної і північно-західної куртин, сьогодні середмістя сприймається крізь зелені насадження. Відбудована на майдані Шептицького дзвіниці доповнила його силует з північного заходу (рис.6).

Із території колишньої фортеці відкриваються краєвиди міста: з площі на оновленому бастионі; з-за відбудованої дзвіниці (колишня північно-західна куртина) (рис.2 – видова позиція Б); з валів у сквері на Гетьманських валах

(рис.7). Таким чином, хоч місто розташоване на рівнині, з підвищеної території колишніх оборонних фортифікацій – бастіону і валів – є можливість огляду міських краєвидів.

Рис.7. Міський краєвид з валів у сквері на Гетьманських валах.

Силует центру при в'їзді зі сходу творять забудова та зелені насадження нового центру міста, який виник в першій половині ХІХст. після демонтажу фортечних укріплень. В пострадянський період завдяки вставкам ліквідовані прогалини в рядовій забудові, і силует міста збагатився вирішенням верхніх та мансардних поверхів (рис.8). Оновилися центральні площі, які приваблюють сьогодні жителів міста; кожна з них має відповідну функцію. Вічевий майдан доповнився новим фонтаном, з якого на місто можна глянути крізь водоспад. Вирішення об'єкту додало нових емоцій у сприйняття історичного середовища (рис.9).

Рис.8. Панорама центру.

Рис.9. Погляд крізь водоспад.

Аналіз морфології забудови на основних шляхах в'їзду в місто[12] показує, що забудова тут часто ведеться без врахування їх ролі в структурі міста. Житлові багатоповерхівки в останні десятиліття змінили панорами вздовж річок і силует історичного центру. Для ділянок, які сприймаються з мостів через Бистрицю Солотвинську і Бистрицю Надвірнянську, моста через залізницю, важливою є виразна силуетна забудова. Проте при вирішенні верхніх поверхів рядової забудови і доміант часто не враховується даний аспект.

Отже, основними видовими точками і зонами сприйняття міста є: центральні площі, ділянки перед колишніми в'їздними брамами, сквери, що

виникли на місці оборонних фортифікацій, території на валах і площа на відновленому бастіоні, вулиці і пішохідні шляхи навколо меж колишньої фортеці, мости через річки і залізницю, магістралі на основних напрямках в'їзду в місто.

Середмістя не має статусу пам'ятки, що привело до появи тут нових архітектурних доміант і дисгармонійної забудови. Немає цілісності сприйняття середмістя в розгортках вулиць, які є його обрамленням.

Об'єктом притягання став бастіон; з нього і з території колишньої північно-західної куртини відкривається панорама, яка має вагоме значення у плані привабливості міста при спорудженні тут нових об'єктів чи можливої у майбутньому модернізації існуючих будівель.

На нашу думку, вирішення будинків-вставок у межах вулиць, що обрамлюють середмістя, в якості стилістично гармонійних об'єктів у сформованому середовищі може *надати цілісності історичному ядру міста*. Для територій, які вже почали освоюватись, і територій перспективної забудови вздовж річок важливим є вирішення силуету нових будівель із врахуванням міських панорам з мостів. При проектуванні обов'язково слід враховувати «вірогідну емоційну реакцію глядачів, тому що естетичні якості міста або його фрагментів визначаються лише тоді, коли вони викликають у своїх глядачів позитивні емоції»[5–С.340].

Врахування основних видових точок і зон сприйняття міста при спорудженні нових об'єктів, проведення містобудівного аналізу території, виконання візуалізації об'єктів у середовищі із вищеназваних позицій є необхідною передумовою гармонізації міського середовища. Очікуваний результат – не тільки функціональність, міцність і краса окремих будівель, але і гармонія їх з оточенням.

Висновок.. Визначено основні видові точки і зони сприйняття сучасного міста; показано, як сприймається міський культурний ландшафт із названих позицій. В результаті проведеного аналізу виявлено позиції, врахування яких є важливим для гармонізації міського середовища.

Використана література:

1. Історія української архітектури. За ред. В.І. Тимофієнка. – К: Техніка, 2003. – С. 155-156,160.
2. Поліщук Л. Станиславівська сецесія.//Галицька брама. – Л.: Центр Європи, 2009.–№1-3(169-171). – С.34-37.
3. Кляус Земсрот. Картина міста в дзеркалі мінливих економічних, світоглядних і суспільно-політичних впливів./Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Л.: В-во Нац. університету «Львівська політехніка»,2010. – №674.– С.369.
4. Посацький Б.С. Основи урбаністики. – Л. :В-во Нац. університету «Львівська політехніка»,2010.– С.269.

5. Рубан Л.І. Психологічні аспекти естетичного в теорії містобудування та ландшафтної архітектури./Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – К: КНУБА, 2018.– Вип. 51.– С. 337,340.
6. Рибчинський О.В. Обґрунтування необхідності збереження середмістя історичного міста України./Архітектурний вісник КНУБА.–К: Кнуба,2017. – Вип.13.– С.299-303.
7. Посацький Б.С. Формування міського культурного ландшафту (на прикладі міст Західної України на зламі ХХ-ХХІст.)/Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Л.: В-во Нац. університету «Львівська політехніка»,2016. –№ 856. – С. 98.
8. Осадца М.З. Міські краєвиди у творчості іноземних художників на теренах Івано-Франківщини (ХІХ-поч.ХХст.)/ Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. – Вип. 27. – Ст.295.–[Електронний ресурс.]–Режим доступу: https://nakkkim.edu.ua/images/vidannya/MZ_27_17_08_15.pdf
9. Бондарев І. Станіславів. До фотоєри. Околиці Галіції. – [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://report.if.ua/uncategorized/Stanyslaviv-Do-fotoery/>
10. Соколовський З. Слідами старих бастионів./Станіславівська фортеця. Збірник статей. – І.-Ф.:Лілея-НВ,2010. – С.124.
11. Лукомська З.В. Івано-Франківськ. Силует міста, його смислове навантаження в минулому і сьогодні. – [Електронний ресурс.] – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/12599/1/027_Lukomska_149_152_716.pdf
12. Кос С.В. Житлові новобудови Івано-Франківська: містобудівний аспект./Архітектурний вісник КНУБА. – К:Кнуба,2017. – Вип.13. – С. 349-356.
13. Графічні матеріали.//Архіви ТАПМ «Івано-Франківськархпроект».

Kos S.V.,
Ivano-Frankivsk University named after King Danylo

BASIC COMPONENTS OF THE CITY SKYLINE OF MODERN IVANO-FRANKIVSK

The article is devoted to the perception of the silhouette of modern Ivano-Frankivsk from the main review positions.

Keywords: town-planning, city, architecture, city-scape.

Kos S.V.,
Ивано-Франковский университет Короля Данила

ОСНОВНЫЕ КОМПОНЕНТЫ СИЛУЭТА СОВРЕМЕННОГО ИВАНО-ФРАНКОВСКА

Статья посвящена восприятию силуэта современного Ивано-Франковска из основных видовых позиций.

Ключевые слова: градостроительство, город, архитектура, городской ландшафт.